

Oleksandr Zinkin. Regarding the Content of the Category “Freedom of Religion”

The article examines the content of the category of “freedom of religion” in the context of its modern understanding.

It is noted that the right to freedom of religion occupies a special place in the system of constitutional rights and human freedoms, which is confirmed not only by its constitutional enshrinement, but also by its international legal status. Traditionally, this subjective right, belonging to the group of “first generation” rights, is the basis of a democratic society. The European Court of Human Rights has repeatedly demonstrated such confirmation in its decisions in the light of the interpretation of Art. 9 of the European Convention (“Freedom of thought, conscience and religion”). Currently, the normative basis for ensuring this right in Ukraine is primarily the Constitution of Ukraine and the Law of Ukraine “On Freedom of Conscience and Religious Organizations” of April 23, 1991.

The author, having analyzed the works of scientists who studied the problem of determining the content of the category “freedom of religion”, concludes that freedom of religion is a natural human right, which provides for the possibility of free, independent of external influence, formation of one’s own beliefs about religion, individually or collectively, at one’s own discretion, to profess a certain religious belief, which is expressed in the observance and fulfillment of religious norms, visiting religious organizations, performing rituals, if such behavior does not violate current legislation.

The author distinguishes positive and negative freedom of religion. Positive freedom consists in wide possibilities for choosing views on religion, choosing the religion itself for confession, choosing methods and forms of implementing one’s own religious views and confession, choosing a religious community or an individual path of confession. Negative freedom of religion consists in preventing interference by individuals, groups or the state in the religious life of an individual or community, if their activities do not violate current legislation.,

It is determined that freedom of religion is a natural human right, which consists in the possibility and ability of a person to freely choose the sphere of religion or to abandon it, guided by his own reason and conscience.

Keywords: *freedom of religion, law, freedom, freedom of choice, freedom of conscience, world-view, human rights and freedoms, natural rights and freedoms, Constitution, principles of law, state, legal norm, democracy.*

УДК 341:[004.738.5:316.774

DOI 10.31558/2786-5835.2025.2.3

Письменна Олена Пилипівна,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри теорії,

історії держави і права та філософії права

Донецького національного університету імені Василя Стуса

МІЖНАРОДНІ ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ЯК ЕЛЕМЕНТИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті проведено комплексний аналіз міжнародних інформаційних систем як елементів формування та поетапного розвитку інформаційного суспільства. Розкрито історичні етапи виникнення та становлення міжнародних інформаційних систем, а також окреслено певні відмінності між міжнародними і звичайними інформаційними системами, приділено увагу їх класифікації та функціональним особливостям. Підкреслено проблеми, що виникають у процесі функціонування цього явища, зокрема питання нормативного регулювання. Виокремлено поняття інформаційного суспільства та проаналізовано його ключові характеристики,

а саме домінування інформації як стратегічного ресурсу завдяки зростанню ролі інноваційних технологій. Автором підкреслено значення міжнародних інформаційних систем як основи функціонування інформаційного суспільства, що сприяє розвитку міждержавної співпраці. Виявлено, що наразі існують різні моделі інформаційного суспільства, а також відзначено їх відмінності. Особливу увагу у статті приділено дослідженню різновидів міжнародних інформаційних систем та їх практичного значення для забезпечення міжнародної стабільності. У статті всебічно досліджено теоретичний аспект зазначеної теми та окреслено питання, що створюють певні прогалини й потребують чіткої та достатньої регламентації.

Ключові слова: інформаційні системи, інформаційне суспільство, інформаційні технології, інформація, цифровізація, кіберпростір, штучний інтелект, цифрові компетентності, інформаційні технології, інформаційний простір, цифрові технології, безпека, інформаційна безпека, цифрової трансформації, міжнародні інформаційні системи.

Постановка проблеми. Інформаційно-комунікаційні технології та глобальна цифровізація від початку отримали доволі стрімкий розвиток. Результат цієї еволюції і спричинив значний поштовх до формування нового типу суспільства, у якому інформація набула статусу ключового ресурсу, а обіг важливих відомостей став фундаментальним механізмом функціонування держав. В умовах посилення міжнародної взаємодії держав та зростання обсягів транскордонних потоків даних зросло й значення міжнародних інформаційних систем, адже це явище забезпечує не лише об'єднання інформаційного простору, але й опосередковано формує сучасне інформаційне суспільство.

Дослідження є цілком актуальним та обумовлено тим, що інформаційна взаємодія зараз стала певним невід'ємним складником сучасних міжнародних відносин. До того ж саме рівень інформаційної розвиненості наразі визначає ефективність дипломатичної, економічної та комунікаційної політики держав світу. З цього випливає, що зі зростанням обсягів інформаційних ресурсів і виникає потреба у стандартизації та встановленні відповідальності у цифровому середовищі. За таких умов міжнародні інформаційні системи постають не лише як технічні інструменти обміну даними, а й як комплексні механізми міжнародної взаємодії, що впливають на глобальну безпеку, економічний розвиток, формування цифрового простору та багато іншого. Відповідно до викладеного, стає зрозуміло, що тема доволі актуальна, а детальний аналіз цього явища є важливим, особливо з теоретичного погляду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика функціонування інформаційних систем та розвитку інформаційного суспільства знайшла значне відображення у чималій кількості праць. Висвітленням цього питання займалися як українські, так і зарубіжні науковці. Основоположні підходи та ключові моменти до розуміння цієї теми чітко сформовані у роботах таких вчених: В. М. Сирий, Д. В. Дабіжа, М. Коваль, А. Литвин, О. В. Климчук, Т. А. Бутенко, С. В. Федонюк, В. В. Шемчук, М. Ф. Шмиголь, Ю. С. Юшкевич, Л. А. Чередник та інші. Незважаючи на значний масив наукових праць і той факт, що зазначене питання

актуальне вже тривалий час, низка аспектів все ж залишається недостатньо опрацьованою. До прикладу, хоча й існує низка робіт, яка чітко визначає ключові аспекти інформаційних систем, але питання саме міжнародних інформаційних систем у науці майже не визначене. Саме це обумовлює необхідність подальшого дослідження ролі міжнародних інформаційних систем у розвитку сучасного інформаційного суспільства.

Метою наукової статті є дослідження міжнародних інформаційних систем та їх впливу на інформаційне суспільство. Важливо проаналізувати історичний аспект, взаємопов'язаність явищ та їх особливості. Усе це дасть змогу сформуувати цілісне бачення функціонування міжнародних інформаційних систем.

Основний текст. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій привів до формування цілком нового типу глобального середовища. Обіг даних, цифрові сервіси та мережеві механізми взаємодії стали певними невід'ємними складниками міжнародних процесів сьогодення. До того ж зараз інформація дедалі більше виконує функції стратегічного ресурсу, інструменту впливу та засобу організації транснаціональних зв'язків, що приводить до підвищення ролі міжнародних інформаційних систем як основної одиниці глобальної комунікації. Неможливо уявити світ без інформаційних потоків та технічного прогресу, що, безумовно, показує рівень розвитку соціуму.

Поняття інформаційної (автоматизованої) системи закріплено у Законі України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах», де визначено, що це організаційно-технічна система, в якій реалізується технологія обробки інформації з використанням технічних і програмних засобів [1].

Попри це, у науковому середовищі термін «інформаційна система» зазвичай сприймається як комплекс взаємопов'язаних даних, методів їх обробки, технічних засобів та алгоритмів, що забезпечують збирання, зберігання, опрацювання, передавання та використання інформації в різних сферах суспільного життя. Значна частина дослідників також вважає, що це сучасне явище вже насправді не обмежується суто технічним забезпеченням. Усе це зумовлено тим, що вже зараз стають ключовими й організаційні, правові та управлінські елементи, що надають цьому процесу ширшого міжнародного значення. У міжнародному праві дедалі частіше застосовується поняття «міжнародна інформаційна система», яке охоплює не лише технічний аспект взаємодії, але й міждержавні правила обігу інформації. Варто також звернути увагу на думку, що сучасні міжнародні інформаційні системи треба розглядати не лише як технічний комплекс, а як соціально-правовий феномен, який формує нові моделі взаємодії держав, змінює структуру міжнародної комунікації та впливає на прийняття не тільки політичних, але й соціальних рішень. Водночас дослідження правового статусу, механізмів регулювання та стандартів функціонування цього явища набуває особливої актуальності.

Відповідно до теорії, інформаційні системи можуть класифікуватися за широким колом критеріїв, що відображають різноманітність їх функцій або навіть сфер застосування. Зокрема, інформаційні системи поділяють за рівнем або сферою діяльності: державні, територіальні, галузеві; за ступенем централізації обробки інформації: централізовані ІС, децентралізовані ІС, розподілені інформаційні системи; за призначенням: інформаційно-довідкові, інформаційно-пошукові, інформаційно-керуючі системи, системи моделювання (системи штучного інтелекту), навчальні та екзаменаційні, експертні системи. Їх можна поділяти й за іншими критеріями, як-от: за видом діяльності, рівнем автоматизації процесів управління, за регулярністю розв'язування задач, характером перетворення та за видом обробки інформації [2].

Проте міжнародні інформаційні системи становлять окрему категорію, яка, хоча й базується на загальних принципах побудови інформаційних систем, але має низку специфічних ознак. Проблемою визначення цього поняття є те, що теоретично його не відділяють від базового терміна «інформаційні системи», і в такому випадку утворюються правові прогалини та недостатня врегульованість питання. Головна відмінність цих двох явищ полягає у міждержавному рівні функціонування, специфічній необхідності забезпечення сумісності національних платформ та багаторівневій інтеграції. До того ж саме міжнародні інформаційні системи зазвичай класифікують і за критерієм форми носія та способу подання інформації. Отже, системи поділяються на паперові та електронні, що відображає еволюцію технічних засобів передавання й зберігання даних.

Історія становлення міжнародних інформаційних систем насправді нерозривно пов'язана з розвитком засобів комунікації та еволюцією міжнародних відносин. Зрозуміло, що за відсутності достатнього рівня технічного забезпечення та розвитку міждержавних взаємодій і комунікацій існування інформаційних систем мало б не те щоб певні труднощі, а, найбільш імовірно, було б повністю відсутнім. Передумови появи інформаційних систем сформувалися ще наприкінці XIX століття, коли стрімке поширення телеграфів і телефонного зв'язку створило можливість оперативного обміну інформацією між різними державами. А коли завершилась Друга світова війна і було прийнято рішення про створення ООН, інформаційна взаємодія між державами набула більш системного характеру. До того ж період Другої світової війни також ознаменований народженням перших комп'ютерів (так званих машин Тюрінга), які відповідали за зламування німецьких кодів та завчасне попередження союзників про пересування супротивника. За нинішніми мірками ці перші комп'ютери були не зовсім практичними, коштували пів мільйона доларів і були значно менш потужними, ніж сучасний калькулятор на смартфоні [3]. Але саме створення перших комп'ютерів стає ключовим елементом міжнародних інформаційних систем сьогодення, тому ця подія, безумовно, має значення для історії.

Подальший розвиток міжнародних систем був також нерозривно пов'язаний зі зростанням ролі електронних засобів обробки інформації у післявоєнний період. Розвиток трансконтинентальних ліній зв'язку, супутникових технологій та перших комп'ютерних мереж сприяв формуванню умов для появи глобальних інформаційних платформ. Справжній прорив відбувся у 1970-х роках із появою комп'ютерних мереж ARPANET та наступним розвитком інтернету. Детальніше – у 1962 р. Джозеф Ліклайдер, керівник Агентства передових оборонних дослідницьких проєктів США, висловив ідею Всесвітньої комп'ютерної мережі. У 1969 році Міністерство оборони США започаткувало розробку проєкту, який мав на меті створення надійної системи передачі інформації на випадок війни. Агентство запропонувало розробити для цього комп'ютерну мережу. Ця мережа була названа ARPANET. Усі роботи фінансувалися за рахунок Міністерства оборони. І тоді ARPANET почала активно рости й розвиватися, її дедалі ширше почали використовувати вчені з різних галузей науки [4]. На той період це вважалося великим проривом, адже за допомогою цієї мережі було надіслано перше у світі повідомлення, хоча воно й складалось лише з кількох літер. По суті, ARPANET у той час був каркасом, який потім був використаний для створення мережі Інтернет. Цей історичний факт лише підтверджує, що для того, щоб людство створило щось велике, спочатку потрібно зробити лише невеликий крок.

Вже у 2000-х роках розвиток міжнародних інформаційних систем увійшов у фазу масової цифровізації, відбувався розвиток мережі Інтернет, створення електронних реєстрів та посилене розроблення комп'ютерних мереж. Це призвело до того, що інформаційні системи перестали бути вузькоспеціалізованими інструментами та набули характеру повноцінних цифрових елементів.

Цифровізація також сприяла більшому обміну інформацією та координації між державами-членами Європейського Союзу через платформу «Шенгенська інформаційна система» (SIS). SIS діє як центральна база даних для обміну інформацією в реальному часі про розшукуваних осіб, зниклих безвісти, викрадене майно й інші сповіщення, пов'язані з безпекою [5]. Саме SIS є гарним прикладом міжнародної інформаційної системи, адже система має міжнародно-правовий режим функціонування, що означає забезпечення загальноєвропейського інтересу. Користь Шенгенської системи полягає в тому, що інформація оновлюється в реальному часі, до того ж чимало злочинів не охоплюються лише однією країною, тому саме ця система дає змогу знаходити злочинців, які перебувають в інших країнах.

Історичний аспект цього явища показав певну закономірність того, що розвиток міжнародних інформаційних систем відбувався поступово, від простих засобів телеграфного та телефонного зв'язку до складних комп'ютерних мереж із розгалуженою структурою та з подальшим перетворенням на мережу Інтернет. Сучасний етап розвитку характеризується високою динамічністю та масштабні-

стю. Відповідно саме швидкість розвитку формує передумови для нового рівня співпраці між державами в умовах інформаційного суспільства.

Водночас становлення міжнародних інформаційних систем відбулося паралельно з формуванням концепції інформаційного суспільства. Фактично ці два поняття взаємопов'язані. Варто зазначити, що термін «інформаційне суспільство» виник у 1980-х роках (хоча деякі науковці називають навіть 1960 р.) і використовувався представниками футурології, філософії, політології, різних наукових теорій як сутнісна характеристика особливого виду постіндустріального суспільства, у якому вагома роль належить інформації [6].

Поширення такого соціуму було спричинене тим, що наприкінці попереднього століття інформація почала потроху трансформуватися. І важливі дані почали розглядатися радше не як засіб комунікації, а більше як стратегічний ресурс, який визначає економічну й технологічну динаміку розвитку держав. Існує низка наукових підходів до визначення поняття інформаційного суспільства. Деякі з них ґрунтуються на домінуванні знань, інновацій та інформаційних технологій у всіх сферах суспільного життя. До прикладу, В. В. Шемчук також зазначає, що у науковому середовищі розвинулися деякі концептуальні підходи до розуміння інформаційного суспільства. Проте дослідник узагальнив, що інформаційне суспільство – це суспільство, в якому діяльність людей здійснюється на основі використання послуг, що надаються за допомогою інформаційних технологій та технологій зв'язку [7].

Але незважаючи на різноманіття наукових підходів, усі вони мають загальну ознаку. Ідея полягає в тому, що в центрі розвитку інформаційного суспільства завжди перебуває інформація, як ключовий елемент, а рівень цифровізації стає показником суспільного прогресу. До того ж у світовій практиці також сформувалася певна кількість моделей розвитку інформаційного суспільства. У теорії виділяють три основні моделі: європейську, американську та азіатську. Основні відмінності зазначених моделей окреслює І. І. Килимник, який визначив, що європейська модель розвитку інформаційного суспільства характеризується соціальною орієнтацією і активним залученням держави та міжнародних інституцій. До того ж ключовою ознакою європейської моделі інформаційного суспільства є варіативність політичної спрямованості програм побудови та розвитку національних складників об'єднаної Європи, зумовлених новою регіональною геополітикою, становленням інформаційної (інтелектуальної) економіки держав, інформаційним законодавством, різними можливостями постіндустріального розвитку. Американська модель, навпаки, спирається більше на приватний сектор, ринкові механізми та комерціалізацію інформаційних послуг, тоді як держава виконує переважно регуляторну функцію. Для азіатської моделі притаманна більш тісна співпраця держави з великими корпораціями та орієнтація на масовий розвиток

цифрових сервісів, спрямованих на задоволення потреб суспільства [8]. Маємо зазначити, що хоча ці моделі мають певні відмінні ознаки, які дають змогу розмежувати їх на різні типи, загальна тенденція їх розвитку все ж демонструє спільний вектор, що характеризується формуванням високотехнологічного, взаємопов'язаного та орієнтованого на знання суспільства. У поєднанні з глобальними тенденціями цифровізації міжнародні інформаційні системи перетворилися вже на ключовий інструмент організації транснаціональних процесів, без якого сучасне інформаційне суспільство фактично не зможе нормально існувати.

Висновки. Міжнародні інформаційні системи є доволі складним феноменом, що відіграє ключову роль у формуванні сучасного інформаційного суспільства. Але це явище має певну відмінність від загального поняття інформаційних систем, зокрема через міждержавний характер та необхідність уніфікації технічних стандартів. До того ж під час детального аналізу була виявлена відсутність нормативного закріплення цього терміна в законодавстві або навіть у науковому середовищі. Така прогалина, безумовно, потребує більш детального розгляду, адже фактично вже існують певні теоретичні та практичні труднощі у формуванні єдиного підходу регулювання цього аспекту. Тому найоптимальнішим рішенням буде подальше наукове опрацювання та нормативне закріплення зазначеного поняття. Також розвиток міжнародних інформаційних систем пов'язаний із формуванням моделей інформаційного суспільства. Європейська, американська та азіатська моделі мають певні відмінні характеристики, але усі вони демонструють спільне прагнення до підвищення ефективності інформаційних потоків і розбудови високотехнологічного світу. Подальше вдосконалення міжнародних інформаційних систем потребує розроблення єдиних міжнародних стандартів обміну даними та уніфікації правових підходів.

Усі ці аспекти визначатимуть ефективність функціонування міжнародного інформаційного простору та рівень розвитку інформаційного суспільства.

Список використаних джерел

1. Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах: Закон України від 05.07.1994 № 80/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 31. Ст. 286.
2. Бутенко Т. А., Сирий В. М. Інформаційні системи та технології: навчальний посібник. Харків: ХНАУ ім. В. В. Докучаєва. 2020. С. 207.
3. Попов О. П. Історичні засади розвитку інформаційних систем, цифрової сумісності у взаємодії органів публічної влади. *Інвестиції: практика та досвід*. Вип. № 16. 2023. С. 233–238.
4. Чаус І. О. Деякі аспекти історії розвитку комп'ютерних мереж. Матеріали І Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених «Трансформація менеджменту в умовах глобальної макроекономічної нестабільності» (м. Миколаїв). 2023. С. 131–133.
5. Левченко І. Заходи цифровізації в контексті міграційної політики ХХІ ст. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. Вип. №1(21). 2025. С. 43–54.

6. Чередник Л. А. Інформаційне суспільство сьогодення: виклики і проблеми. Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття: матеріали XVI Міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Одеса). 2023. С. 158–165.
7. Шемчук В. В. Глобальне інформаційне суспільство: основні підходи та сутністі характеристики. *Міжнародний науковий журнал «Верховенство права»*. 2019. Вип. № 2. С. 117–183.
8. Килимник І.І. Інформаційне суспільство та інформаційна безпека. Нові виклики та шляхи подолання інформаційних загроз. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. Вип. № 76(2). С. 53–57.

Olena Pysmenna. International information systems as elements of the information society

The article conducts a comprehensive analysis of international information systems as elements of the formation and gradual development of the information society. The historical stages of the emergence and formation of international information systems are indicated and disclosed, as well as certain differences between international and conventional information systems are outlined. In addition, attention is paid to classification and functional features. The article emphasizes certain problems that arise in the process of functioning of this phenomenon, in particular the issue of regulatory regulation. The concept of information society is also highlighted and its key characteristics are analyzed, namely the dominance of information as a strategic resource, due to the growing role of innovative technologies. The author emphasizes the importance of international information systems as a fundamental basis for the functioning of the information society, which contributes to the development of interstate cooperation. In particular, it is highlighted that currently there are different models of the information society, and their differences are also noted. The article pays special attention to the study of varieties of international information systems and their practical significance for ensuring international stability. The article comprehensively explores the theoretical aspect of the mentioned topic and outlines issues that create certain gaps and require clear and sufficient regulation.

Keywords: information systems, information society, information technologies, information, digitalization, cyberspace, artificial intelligence, digital competencies, information technologies, information space, digital technologies, security, information security, digital transformation, international information systems.

УДК 162.6: [340.12]

DOI 10.31558/2786-5835.2025.2.4

Попов Володимир Юрійович,

доктор філософських наук, професор,

професор кафедри теорії, історії

держави і права та філософії права

Донецького національного університету імені Василя Стуса

ORCID: 0000-0003-3097-7974

ФІЛОСОФІЯ Й АФІНСЬКЕ (НЕ)ПРАВОСУДДЯ

Статтю присвячено дослідженню особливостей давньоафінської демократії та її правової системи у відношенні до філософської діяльності. Велика увага приділяється релігійному підґрунтя афінського полісу і засобам його захисту проти т. зв. «безбожництва». Метою статті є аналіз співвідношення правової системи давніх Афін та філософії. На прикладі асебій (переслідувань за релігійні погляди) ми переосмислюємо особливості афінської демократії та вказуємо на недотримання прав людини у царині свободи совісті.